

JÖNKÖPING UNIVERSITY

*School of Education and
Communication*

Neutralitet – ideal eller illusion?

En intervjustudie om hur lärare i samhällskunskap på gymnasiet förhåller sig till sina personliga åsikter i undervisningen om politik

KURS: *Samhällskunskap för ämneslärare IVb Examensarbete, 15 hp*

PROGRAM: *Ämneslärarprogrammet med inriktning mot gymnasieskolan (Sh)*

FÖRFATTARE: *Gustav Skeppstedt*

EXAMINATOR: *Tobias Samuelsson*

TERMIN: *VT26*

SAMMANFATTNING

Gustav Skeppstedt

Neutralitet – ideal eller illusion? – En intervjustudie om hur lärare i samhällskunskap på gymnasiet förhåller sig till sina personliga åsikter i undervisningen om politik

Neutrality – ideal or illusion? – An Interview Study on how Social Studies Teachers at Upper Secondary School Relate to Their Personal Opinions in Teaching Politics

Antal sidor: 38

Föreliggande studies syfte är att undersöka hur samhällskunskapslärare på gymnasiet förhåller sig till sina personliga åsikter när de undervisar om politik samt hur deras förhållningssätt tar sig uttryck i deras didaktiska val. Studien bygger på intervjuer med sju verksamma lärare i samhällskunskap på gymnasieskolan och det empiriska materialet har analyserats utifrån Tryggvasons (2015) kategorisering av begreppen objektivitet och neutralitet.

Studiens resultat visar att lärarna har olika förhållningssätt men att ett neutralt förhållningssätt är det förhållningssätt som flest lärare strävar efter. Samtidigt problematiserar lärarna huruvida det är möjligt att fullt frigöra sig från sina personliga åsikter i undervisningen. Lärarna som är kritiskt inställda till ett neutralt förhållningssätt menar att det är viktigare att visa bredden av perspektiv i undervisningen och att det är eleverna själva som ska bilda sina egna uppfattningar även om läraren är öppen med sina åsikter. Oavsett om lärarna är neutrala eller öppna med sina åsikter gör de didaktiska val som syftar till att eleverna ska bilda sina egna uppfattningar och åsikter. Studiens resultat visar även att lärarna aldrig förhåller sig neutrala inför värdegrunden och att åsikter som strider mot värdegrunden aldrig ska bemötas på ett neutralt sätt. Samtidigt visar resultatet att det många gånger blir en fråga som respektive lärare behöver ta ställning till huruvida vissa politiska aktörer är förenliga med värdegrunden eller inte.

Sökord: samhällskunskap, gymnasieskolan, undervisning, politik, personliga åsikter, neutralitet, objektivitet

ABSTRACT

Gustav Skeppstedt

Neutrality – ideal or illusion? – An Interview Study on how Social Studies Teachers at Upper Secondary School Relate to Their Personal Opinions in Teaching Politics

Neutralitet – ideal eller illusion? – En intervjustudie om hur lärare i samhällskunskap på gymnasiet förhåller sig till sina personliga åsikter i undervisningen om politik

Pages: 38

The purpose of this study is to investigate how social studies teachers at upper secondary schools relate to their personal opinions in teaching politics and how their approach is expressed in their didactic choices. The study is based on interviews with seven active social studies teachers at upper secondary schools. The empirical material has been analyzed through Tryggvason's (2015) interpretation of the concepts of objectivity and neutrality.

The results of the study show that the teachers have different approaches but that a neutral approach is the approach that most teachers strive for. At the same time, the teachers question whether it is possible to completely free themselves from their personal opinions in teaching. The teachers who are critical of a neutral approach believe that it is more important to show the breadth of perspective and that it is the students themselves who should form their own opinions even if the teacher is open with their own opinions. Regardless of whether teachers are neutral or open with their own opinions, they make didactic choices that aim to allow students to form their own perceptions and opinions. The result of the study also shows that teachers never remain neutral towards the civic mission and that opinions that conflict with the civic mission should never be met in a neutral manner. At the same time, the results show that it is often a question that each teacher needs to take a position on whether certain political actors are compatible with the civic mission or not.

Keywords: social studies, upper secondary school, teaching, politics, personal opinions, neutrality, objectivity

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
2. Syfte och frågeställningar.....	4
3. Tidigare forskning	5
3.1 Samspelet mellan det personliga och det samhälleliga	5
3.2 Kontroversiella frågor i undervisningen	7
3.3 Avslöja eller inte avslöja?	8
4. Teoretiskt ramverk	11
4.1 Objektivitet och neutralitet.....	11
5. Metod och material.....	13
5.1 Kvalitativ intervju som metod.....	13
5.2 Urval och genomförande.....	15
5.3 Transkribering och analys	16
5.4 Användning av AI.....	17
5.5 Forskningsetiska överväganden	18
6. Resultat.....	19
6.1 Lärarnas övergripande förhållningssätt till sina åsikter	19
6.2 Didaktiska val	22
6.3 Objektivitetens och neutralitetens gränser	25
7. Analys och resultatdiskussion	29
7.1 Lärarnas positionering utifrån objektivitet och neutralitet	29
7.2 Hur resultatet förhåller sig till tidigare forskning.....	31
8. Slutsats och vidare forskning	34
9. Referenslista.....	36
Bilagor.....	39

1. Inledning

Föreliggande studie författas under våren valåret 2026. Vilka partier som kan tänka sig att samarbeta med varandra i en eventuell regering dominerar nyhetsflödet och Liberalerna och Moderaterna har precis fattat det historiska beslutet att öppna upp för samarbete med Sverigedemokraterna i en eventuell regeringsbildning. Valåret är i gång och det kommer bara att ges mer utrymme i medierna desto närmare vi kommer den andra söndagen i september 2026. Under valår brukar politik ges stort utrymme i samhällskunskapsundervisningen, Sveriges riksdag och politiska partier ingår naturligtvis alltid i samhällskunskapsundervisningen, men det ges rimligtvis extra utrymme under valår vilket aktualiserar frågan om hur lärare i samhällskunskap undervisar om politik. Samhällskunskapsämnet är ett ämne som omfattar områden som präglas av olika uppfattningar och politik är särskilt ett sådant område. Politiska åsikter är högst personliga och är något som många helst behåller för sig själva. Lärare i samhällskunskap ska i sin tur lära ut om politiska partier och ideologier samtidigt som de själva sitter på egna uppfattningar och åsikter, vilket väcker frågan om hur samhällskunskapslärare navigerar mellan det högst personliga och det yrkesprofessionella?

Enligt läroplanen för gymnasieskolan (2025b) ska undervisningen vara saklig och allsidig och när värderingar framförs ska det tydligt framgå vem det är som står för dem. Det finns i dag röster som menar att lärare bryter mot kravet på saklighet och allsidighet. Många gånger är det företrädare för Sverigedemokraterna som lyfter fram exempel, på vad som enligt dem, är exempel på när lärare brustit i sin neutralitet och drivit linjen om att lärare måste vara politiskt neutrala i sin undervisning. Företrädare för Sverigedemokraterna har lyft frågan i riksdagen i form av motioner och interpellationer men även i debattartiklar (Interpellation 2022/23:356; Jakobsson, 2016; Motion 2016/17:5). I en interpellation i riksdagen frågade Tobias Andersson (SD) skolminister Lotta Edholm (L) vilka åtgärder regeringen tänker vidta för att säkerställa en objektiv och neutral undervisning i Sveriges skolor. Andersson menar att det finns lärare som ägnar sig åt politisk aktivism och som aktivt vinklar sin undervisning till förmån för den egna politiska övertygelsen.

I stället för att utbilda och informera om till exempel de politiska partierna i Sverige har somliga lärare missbrukat sin position genom att tydligt vinkla undervisningen till förmån för den egna politiska övertygelsen. I samtliga exempel jag fått till mig genom åren har det

varit Sverigedemokraterna som angripits av lärarna. Det ena fallet allvarligare och felaktigare än det andra. (Interpellation 2022/23:356)

Andersson tycks ha en tydlig bild av vad begreppen objektivitet och neutralitet i skolan innebär, nämligen att lärare inte ska agera partipolitiska företrädare och att lärare inte får vare sig främja eller nedvärdera vissa partier i undervisningen. Det är värt att förtydliga att detta är ett synsätt bland andra på hur lärare ska förhålla sig till de personliga åsikterna i undervisningen om politik. Det är i vilket fall tydligt att det främst är Sverigedemokraterna som aktualiserat frågan och framställt lärares neutralitet som ett problem. Således är det av intresse att studera den yrkeskår som frågan berör, nämligen lärarna själva och ta del av deras resonemang och tankar om deras förhållningssätt till de personliga åsikterna när de undervisar om politik. I styrdokumentet finns det ingen skrivning som explicit säger att lärare måste vara neutrala i sin undervisning, det närmsta som går att likna vid ett neutralt förhållningssätt i styrdokumentet är skrivningen om saklighet och allsidighet i undervisningen. Därtill skrivs det fram att undervisningen ska vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram (Skolverket, 2025b). I en amerikansk kontext har neutralitet i undervisningen länge setts som det givna förhållningssättet i undervisningen om politiska frågor. Det finns fall i USA där lärare blivit avskedade för att ha offentliggjort sina politiska åsikter. I de mest uppmärksammade fallen handlar det om att lärarna har visat sina politiska åsikter genom någon form av aktion, men det har även skett att lärare blivit avskedade på grund av att de yttrat sina åsikter (Journell, 2016, s. 1–2). I en svensk kontext går det inte finna några liknande fall där lärare avskedats för att på något sätt ha manifesterat sina politiska åsikter, i sådant fall har det handlat om att lärare har uttryckt åsikter och värderingar som inte är förenliga med skolans värdegrund och därav blivit avskedade. Den tidigare läraren men numera riksdagsledamoten för Sverigedemokraterna Richard Jomshofs avskedande bör rimligtvis nämnas i sammanhanget men är inget som problematiseras vidare (Orrenius, 2005).

Skolan är ingen värdeneutral plats. Skolans uppdrag är att försvara grundläggande demokratiska värderingar och all personal inom skolan har ett ansvar att ta avstånd från åsikter och värderingar som bryter mot grundläggande demokratiska värderingar (Skolverket, 2025b). Grundläggande demokratiska värderingar förväntas således lärare och all annan personal i skolan försvara. Inom de grundläggande demokratiska värderingarna finns däremot ett spelutrymme som bäst kan beskrivas som politiska åskådningar och ideologiska övertygelser, vilket kan skilja sig åt hos lärare likt resten av

befolkningen. Lärare har liksom alla andra rätten att ha sin egen politiska orientering och rösta på partier som överensstämmer med den egna politiska åskådningen. Det intressanta i sammanhanget är hur lärare förhåller sig till de egna politiska åsikterna i undervisningen, särskilt i samhällskunskapsämnet där politik och politiska frågor utgör en central del av undervisningsstoffet.

Föreliggande studie kan placeras inom forskningsfältet om kontroversiella frågor i undervisningen. Ljunggren och Unemar Öst (2010, s. 18–19) menar att i modern tid har de svenska läroplanerna utgått från principen om offentlighet och betonat fostran av demokratiska medborgare. Det är genom skolan som varje medborgare förväntas utvecklas till politiska aktörer som kan ta beslut om gemensamma intressen och delta i diskussioner om samhället. Att skolan förväntas förmedla etablerade samhällliga normer samtidigt som den förväntas möjliggöra kritiska diskussioner om etablerade samhällliga normer är inte helt oproblemiskt. Skolans dilemma är att kunna etablera en medborgarutbildning som både är normerande och samtidigt öppna upp för olikheter i politiska och moraliska värderingar och attityder. Denna dubbelhet komplicerar skolans och lärares förutsättningar att hantera frågor som är av kontroversiell karaktär (Ljunggren & Unemar Öst, 2010, s. 18–19). Skolverket (2025a) beskriver kontroversiella frågor som frågor och ämnen som kan leda till motsättningar samt starka känslor och åsikter. Kontroversiella frågor omfattar vanligtvis frågor som handlar om politik, religion, kultur och traditioner. Föreliggande studie tar sin utgångspunkt i undervisningen om politik inom undervisningsfältet kontroversiella frågor och utgår från punkterna i det centrala innehållet i samhällskunskap på gymnasiet som behandlar politiska partier och ideologiska skiljelinjer i svensk politik (Skolverket, 2025b).

2. Syfte och frågeställningar

Det verkar råda delade meningar i den offentliga debatten om hur samhällskunskapslärare ska förhålla sig till sina egna åsikter i undervisningen. Syftet med föreliggande studie har således varit att studera den yrkesgrupp som frågan berör, nämligen lärarna själva och ta del av deras tankar. Studiens syfte har inte varit att ifrågasätta lärarnas neutralitet eller på något sätt underminera lärarnas autonomi. Studiens intresse har enbart varit att förutsättningslöst undersöka hur lärare i samhällskunskap resonerar om deras egna politiska åsikter och hur deras förhållningssätt tar sig uttryck i undervisningen.

- Hur förhåller sig lärare i samhällskunskap till sina egna politiska åsikter i undervisningen om politik?
- Hur tar sig deras förhållningssätt uttryck i deras didaktiska val och i diskussioner med elever?

3. Tidigare forskning

I följande avsnitt redogörs det för forskningsläget. Forskningen som presenteras i avsnittet är både forskning som är väldigt närliggande föreliggande studies syfte och frågeställningar men även forskning som inte nödvändigtvis har samma utgångspunkt som föreliggande studie men som bidrar med kunskap och insikter som är av värde för studien. I en amerikansk kontext har forskningen i stor utsträckning belyst lärares förhållningssätt till sina politiska åsikter utifrån begreppet *disclosure*, det vill säga ett politiskt avslöjande. I en svensk kontext saknas motsvarande forskning men det finns ett par examensarbeten som undersökt lärares förhållningssätt till sina politiska åsikter med liknande utgångspunkter som föreliggande studie. Kontroversiella frågor i undervisningen är däremot ett mer utforskat område i en svensk kontext vilket även innefattar lärares politiska åsikter men utgör inte själva kärnan för forskningsområdet. Föreliggande studie ämnar således bidra till dels forskningsfältet kontroversiella frågor i undervisningen men bör även betraktas som ytterligare ett bidrag till forskningen som specifikt undersöker hur lärare förhåller sig till sina politiska åsikter i undervisningen. Ett forskningsområde som fortsatt bör betraktas som ett relativt outforskat område i en svensk kontext.

3.1 Samspelet mellan det personliga och det samhälleliga

Politiska åsikter är högst personliga och påverkar oss alla i någon utsträckning. Lärare i samhällskunskap behöver till skillnad från andra yrkesgrupper förhålla sig till de personliga politiska åsikterna i relation till ett undervisningsstoff. Öberg (2019, s. 19) har i sin avhandling undersökt vad lärare i samhällskunskap beskriver som de viktigaste påverkansfaktorerna för samhällskunskapsämnet i transformeringen från styrdokument till undervisning. I avhandlingen identifierade Öberg (2019) fyra dimensioner som förklaringsmodell till hur samhällskunskapsämnet transformeras från styrdokument till undervisning, de fyra dimensionerna är den personliga dimensionen, den didaktiska dimensionen, den styrande dimensionen och den samhälleliga dimensionen. I föreliggande studie är det den personliga dimensionen som är särskilt intressant för studien. Några av de intervjuade lärarna i Öbergs (2019) studie menar att den personliga bakgrunden påverkar deras undervisning vilket i vissa fall även innefattar ett ideologiskt ställningstagande (Öberg, 2019, s. 105). Det personliga intresset och ideologi kan ta sig i uttryck genom det språkbruk som lärarna använder sig av i undervisningen men även att

vissa områden som lärare är djupt engagerade i ges stort utrymme i undervisningen. Det stoffurval som lärare gör kan också påverkas av personligt intresse och ideologi (Öberg, 2019, s. 130–131). Även om Öbergs avhandling inbegriper mycket mer än lärares personliga dimension är den personliga dimensionen relevant för föreliggande studie då den personliga dimensionen är tätt förknippad med lärares personliga politiska åsikter och hur de påverkar och utformar undervisningen. Nygren (2009) visar också att den personliga dimensionen är viktig i hur lärare utformar sin undervisning. Nygren (2009) studerade visserligen lärare i historia men historieämnet och samhällskunskapsämnet är nära besläktade och är på så vis relevant för föreliggande studie. Öberg (2019) och Nygren (2009) visar således att lärares personliga bakgrunder och erfarenheter påverkar lärares undervisning. Det som föreliggande studie ämnar bidra med är kunskap om hur lärares politiska åsikter eventuellt påverkar hur lärare utformar sin undervisning. Politiska åsikter ingår visserligen i den personliga dimensionen men har inte utgjort själva kärnan i Öbergs (2019) och Nygrens (2009) forskning.

Som tidigare beskrivits i inledningen har frågan om lärares neutralitet aktualiserats och problematiserats. Det finns således en samhällelig dimension för lärare i samhällskunskap att ta hänsyn till. Reimers och Martinsson (2025) visar i en studie att lärares autonomi hotas när deras neutralitet i undervisningen ifrågasätts. Studien tar sin utgångspunkt i en händelse 2021 då en lärare i historia anklagades av en förälder för att vara partisk i sin undervisning. Undervisningsmomentet handlade om stormningen av Kapitolium i USA 2021, lektionen genomfördes via zoom på grund av Covid-19 pandemin. En förälder till en av eleverna i klassen följde lektionen och kontaktade sedan läraren, i mejlet anklagade föräldern läraren för att vara partisk i sin undervisning och att läraren ägnade sig åt vänsteraktivism. Föräldern var dessutom kommunpolitiker och företrädde Sverigedemokraterna (Reimers & Martinsson, 2025, s. 42). Studien visar att aktioner som att hävda att lärare brister i sin neutralitet och kräva objektiv kunskap i undervisningen är en politisk handling i sig. Sådana påståenden riskerar snarare att hota lärares autonomi och undergräva förtroendet för skolan. Därtill blir det en konflikt om vad som egentligen menas med begreppet objektiv kunskap. Läraren och rektorn på skolan menade att undervisningen utgick från läroplanen och att undervisningen försvarade de grundläggande demokratiska värderingarna som skrivs fram i läroplanen. I det svenska skolmarknadssystemet riskerar sådana anklagelser och påtryckningar leda till att lärare och skolor anpassar sig efter

föräldrarnas preferenser likt kunder på en marknad. Detta riskerar att undergräva skolans professionalism, auktoritet och trovärdighet (Reimers & Martinsson, 2025, s. 51–52).

3.2 Kontroversiella frågor i undervisningen

Föreliggande studies problemformulering och syfte är tätt sammanlänkat med forskningsområdet om kontroversiella frågor i undervisningen. Som tidigare beskrivits i problemformuleringen utgör undersökningsområdet för studien en del av kontroversiella frågor men forskningsområdet inbegriper även andra aspekter som föreliggande studie inte beaktar. Forskningsområdet kontroversiella frågor i undervisningen har växt och numera finns det relativt mycket forskning på området. Under följande underrubrik presenteras den forskning som anses vara relevant för föreliggande studie och som hjälper till att rama in studien i ett sammanhang.

Larsson et al. (2025) har studerat fyra olika strategier som lärare kan använda sig av när de undervisar om kontroversiella frågor. De fyra strategierna som studerades är undvikande, neutral, normerande och provocerande. Den undvikande strategin innebär att läraren försöker undvika kontroversen helt eller delvis genom att antingen undvika ämnen helt och hållet eller att stoppa diskussioner när de blir för hetlevrade (Larsson et al., 2025, s. 174–175). Den neutrala strategin innebär att läraren redogör för flera perspektiv utan att redogöra för sin egen åsikt. Målet är att eleverna ska få bilda sig sin egen uppfattning utan lärarens påverkan. Den neutrala strategin korresponderar däremot ofta med den normerande strategin eftersom även om läraren säger sig vara neutral behöver läraren fortfarande försvara demokratiska värden i enlighet med värdegrunden (Larsson et al., 2025, s. 175–176). Den normerande strategin innebär att läraren försvarar värdegrunden och grundläggande demokratiska värden och markerar mot åsikter som inte är förenliga med värdegrunden. Alla lärare förväntas arbeta normerande men i undervisningen om kontroversiella frågor handlar strategin om hur tillåtande man ska vara som lärare (Larsson et al., 2025, s. 176–177). Den provocerande strategin innebär att läraren medvetet argumenterar mot eleverna för att pröva elevernas i deras hållning samt synliggöra perspektiv som är frånvarande i diskussionerna (Larsson et al., 2025, s. 177–178). Studien visar att lärare sällan håller fast vid endast en av strategierna, i stället anpassar sig lärare utefter olika situationer och anammar den strategi som de anser sig behöva baserat på elevgrupp (Larsson et al., 2025, s. 179–180).

I forskningen om kontroversiella frågor i undervisningen landar många forskare i att lärare behöver inta olika roller eller strategier. Likt Larsson et al. (2025) har Rydberg (2018) synliggjort olika förhållningssätt och tagit fram ett fyrfältsdiagram som synliggör fyra olika positioner som lärare kan inta i diskussioner med elever om kontroversiella frågor. Fyrfältsdiagrammet bygger på hur lärare argumenterar för sina didaktiska val och är utformat för att ligga till grund för kollegiala diskussioner om hur lärare kan hantera diskussioner om kontroversiella frågor. I fyrfältsdiagrammet positioneras lärare utifrån hur de väljer att uttrycka sin egen åsikt eller inte samt hur de väljer att lyfta fram olika perspektiv i diskussioner (Rydberg, 2018, s. 212). Modellen visar att lärare kan ta ställning i diskussioner men att de även betonar vikten av det är deras åsikt och att den kan ifrågasättas. När elever framför egna åsikter och argument kan lärare välja mellan att antingen argumentera mot eleverna utifrån sin egen genuina åsikt eller agera djävulens advokat och alltid argumentera mot eleverna men inte utifrån sina egna åsikter. Lärare kan även sträva efter att förhålla sig helt neutrala i diskussioner och inte visa sin egen åsikt och då lägga stor vikt vid att synliggöra olika perspektiv i frågan (Rydberg, 2018, s. 211–212).

Forskningen om kontroversiella frågor i undervisningen landar ofta i att lärare vill synliggöra olika perspektiv. Geller (2020a, s. 158) visar just detta i sin avhandling och kallar det för ”Both Sides-ism”. Lärarna i studien motiverar däremot strategin på olika grunder, en lärare menar att det alltid är viktigt att eleverna får syn på de olika perspektiven som finns i olika frågor. En annan lärare menar att det är viktigt att synliggöra fler perspektiv när ett perspektiv är särskilt dominerande på skolan och i det samhälle som skolan befinner sig. Liberala åsikter var dominerande på skolan som läraren var verksam vid, således lyfte läraren fram konservativa åsikter för att väga upp perspektiven i en annars homogen kontext.

3.3 Avslöja eller inte avslöja?

Inom amerikansk forskning har det gjorts ett antal studier om hur lärare förhåller sig till att avslöja sina politiska åsikter. Studierna utgår från begreppet *disclosure* och undersöker vilka fördelar och nackdelar ett politiskt avslöjande har för lärare i stort och i undervisningen i synnerhet.

Hess och McAvoy (2009) har studerat lärares förhållningssätt till att avslöja sina politiska åsikter och vad ett avslöjande respektive ett icke-avslöjande får för konsekvenser för

undervisningen. Studien visar att lärare är klivna vad gäller att avslöja sina åsikter men även att det är en mycket komplex fråga som inrymmer fler dimensioner än enbart att avslöja eller inte avslöja. Samtidigt visar studien att elever är mer positivt inställda till att lärare ska avslöja sina åsikter än lärarna själva (Hess & McAvoy, 2009, s. 99). Studien visar att lärare behöver ta hänsyn till vissa konsekvenser som ett avslöjande kan leda till. Elever kan bli mindre engagerade i diskussioner om de är medvetna om lärarens ställning i politiska frågor. Elever kan bli mer återhållsamma och anpassa sina åsikter utefter lärarens åsikter. Därtill kan elever bli mindre intresserade av att ta in flera perspektiv i en politisk fråga om de är medvetna om lärarens åsikt. Samtidigt vill många elever ta reda på lärarens åsikt som i sin tur kan fungera som den "vuxna" åsikten i sammanhanget, det är samtidigt viktigt att lärarens åsikt inte blir den dominerande åsikten i undervisningen då det riskerar snuva eleverna på möjligheten att ta in olika perspektiv (Hess & McAvoy, 2009, s. 107–108).

Hess och McAvoy (2014) har även undersökt frågan om lärare bör uppmuntra elever till att utveckla en partipolitisk identitet eller om lärare enbart bör uppmuntra elever till att bli politiskt engagerade. Studien visar att det är en mycket komplex fråga och att det finns såväl nackdelar som fördelar med att uppmuntra elever till att utveckla en partipolitisk identitet. En utmaning med att uppmuntra elever till att utveckla en partipolitisk identitet är att det kan leda till polarisering och väcka frågan om lärares uppgift snarare bör betraktas som att undervisa om olika partier i stället för att aktivt uppmana elever till att välja sida. Samtidigt kan ett sådant förhållningssätt leda till ökad tolerans och förståelse om läraren lyckas skapa ett klassrumsklimat som tillåter sakliga debatter mellan meningsmotståndare. Att uppmuntra elever till att utveckla partipolitiska identiteter kan även vara ett bra sätt att förbereda elever för ett aktivt demokratiskt deltagande. Samtidigt återkommer frågan om det verkligen är skolans uppgift att utveckla partipolitiska identiteter eller om det är något som den enskilda individen bör utveckla utanför skolan. En invändning gentemot detta är att skolan faktiskt är den bästa platsen för ungdomar att utveckla partipolitiska identiteter i brist på andra samhällsrelaterade institutioner som kan hjälpa ungdomar att navigera i det politiska landskapet. Det centrala i sammanhanget är att läraren och skolan skiljer på att uppmuntra till att utveckla en partipolitisk identitet och att pressa fram en sådan (Hess & McAvoy, 2014, s. 296–297).

Geller (2020b) har i en studie undersökt hur lärare i samhällskunskap förhåller sig till att avslöja sina politiska åsikter i tider av polarisering. Studien visar att lärare upplever det

som svårt att balansera mellan de personliga åsikterna, det politiska landskapet och vilka eventuella konsekvenser det kan få för deras professionella utövande. Att avslöja sina politiska åsikter som lärare är inte enbart ett avslöjande gentemot eleverna, ett politiskt avslöjande tar sig långt utanför klassrummets dörrar. I tider av stark polarisering innebär inte ett politiskt avslöjande att enbart säga vad man tycker i politiska frågor, snarare innebär ett politiskt avslöjande i polariserade tider att man bygger upp moraliska barriärer och epistemisk auktoritet (Geller, 2020b, s. 197). Studien visar att många lärare upplever det som mer viktigt att vara neutral i sin undervisning i polariserade tider. Några lärare uttrycker en rädsla för att anklagas för att indoktrinera sina elever och vill undvika att skapa klassrumsklimat som fjärmar elever. Samtidigt menar vissa lärare att idén om neutralitet i polariserade tider är meningslös och att göra ställningstaganden blir än mer viktigt. Även om neutralitet och objektivitet är ett slags ideal för många lärare innebär ett sådant förhållningssätt i vissa frågor att man de facto gör ett politiskt ställningstagande genom att inte uttrycka sin åsikt (Geller, 2020b, s. 198–199).

Journell (2016) har i en studie undersökt fördelarna och nackdelarna med att lärare avslöjar sina politiska åsikter. Studien använder sig av Foucaults tolkning av begreppet parrhesia som teoretiskt ramverk, definitionen av begreppet är att yttra sin åsikt även fast ett yttrande är förenligt med personlig risk. Studien är amerikansk och utgår således från det amerikanska skolsystemet där den traditionella uppfattningen är att K-12 utbildningen bör präglas av politisk neutralitet, men det är en bild som har börjat att utmanas inom forskningen (Journell, 2016, s.1). Journell (2016, s. 27) menar att lärare definitivt kan missbruka sin maktposition gentemot eleverna genom att straffa elever som inte håller med om lärarens åsikter, och att detta är synsättet som många utifrån har om lärare som är öppna med sina politiska åsikter. Journell (2016, s. 28–30) menar att synen på hur lärare hanterar sina politiska åsikter behöver förändras och att lärare själva måste kunna avgöra om det är lämpligt eller inte att avslöja var de står politiskt. Utifrån Foucaults tolkning av parrhesia kan ett avslöjande leda till att eleverna får ta in fler perspektiv samtidigt som eleverna får träna sig i kritiskt tänkande. Om både lärare och elever är öppna med sina åsikter och delar ett ömsesidigt sanningsutbyte i enlighet med parrhesia främjas även elevernas personliga utveckling och självreflektion (Journell, 2016, s. 21).

4. Teoretiskt ramverk

Analysverktyget för föreliggande studie är en modell som beskriver hur lärare förhåller sig till sina personliga åsikter i undervisningen. Modellen som applicerats som analysverktyg i studien är Tryggvasons (2015) kategorisering av begreppen objektivitet och neutralitet. Modellen förhåller sig väl till studiens frågeställningar och bidrar med analytisk skärpa till resultatet.

Det är viktigt att ha med sig att modeller som placerar lärare i olika fack eller i olika typer av roller oftast är en alldeles för förenklad bild av verkligheten. Lärares förhållningssätt och hur det tar sig uttryck i undervisningen är mycket mer komplext och är ofta svårt att fånga i en modell. Tryggvason (2015, s. 68) är mycket väl medveten om att sådana former av kategoriseringar är förenklade bilder av verkligheten men att de samtidigt bidrar till utkristallisering av olika förhållningssätt som lärare kan inta till sina egna politiska åsikter i undervisningen. Jag som skribent menar att modellen är relevant för studien även fast den troligtvis inte lyckas fånga hela bilden av lärarnas förhållningssätt. Hur väl lärarna förhåller sig till modellen eller hur lärarna skiljer sig från modellen är något som diskuteras i resultatavsnittet.

4.1 Objektivitet och neutralitet

Ett objektivt förhållningssätt innebär att läraren undervisar sakligt och allsidigt men kan samtidigt vara öppen med vad de själva tycker i politiska frågor. Det objektiva förhållningssättet innebär således att läraren inte drar sig för att redogöra för sina egna politiska åsikter men avkräver samtidigt inte att eleverna måste tycka likadant. Således kan lärarens åsikt förstås som en åsikt bland flera åsikter och det är upp till eleverna att kritiskt granska de olika åsikterna. Transparens är viktigt i det objektiva förhållningssättet för att skapa förutsättningar för eleverna att själva kritiskt granska olika åsikter och därigenom bilda sig egna politiska uppfattningar. Detta förhållningssätt sätter elevernas förmåga att tänka kritiskt och självständigt i centrum för undervisningen (Tryggvason, 2015, s. 69, 72).

Ett neutralt förhållningssätt innebär att läraren lämnar sina egna politiska åsikter utanför undervisningen och intar i stället rollen som elevernas politiska motståndare i politiska diskussioner. Detta förhållningssätt innebär alltså att läraren, oavsett vilka åsikter som eleverna för fram, debatterar mot eleverna. Det neutrala förhållningssättet belyser olika perspektiv på en politisk fråga och det är elevernas argument som blir styrande för vilket

perspektiv läraren lyfter fram i diskussionen. Det neutrala förhållningssättet ska inte betraktas som ett passivt förhållningssätt, snarare ska det neutrala förhållningssättet betraktas som att läraren gör ett aktivt val att frånga sina egna åsikter och enbart argumenterar mot de argument som eleverna framför. Det neutrala förhållningssättet innebär att läraren inte vill att eleverna ska påverkas av lärarens åsikter utan i stället ska eleverna pröva sin egen hållning i argumenten och på så vis bilda sig en egen politisk uppfattning (Tryggvason, 2015, s. 70–71).

Utifrån begreppen objektivitet och neutralitet har Tryggvason (2015, s. 71) skapat en modell för hur lärare förhåller sig till sina egna politiska åsikter i undervisningen. Begreppen graderas utifrån stark och svag och modellen delas in i fyra olika positioner som lärare kan inta. I modellen som Tryggvason har skapat presenteras inte de olika positionerna på samma sätt som jag har valt att göra i föreliggande studie. Tryggvason exemplifierar två positioner i modellen baserat på två lärare som han har intervjuat men motiveringarna för de olika positionerna sker i löpande textform. I föreliggande studie har jag som skribent inkorporerat de beskrivningar som Tryggvason återger för de olika positionerna i modellen så att modellen ges ett mer enhetligt intryck.

Positionerna som lärarna kan inta baseras på hur avgörande lärarnas politiska åsikter är för deras didaktiska val. Lärare som är öppna med sina politiska åsikter i undervisningen placeras inom kategorin svag neutralitet. Neutralitet är således inte något som är avgörande för lärarens didaktiska val. Lärare som däremot värdesätter att inte uttrycka sina egna åsikter och intar rollen som elevernas meningsmotståndare placeras inom kategorin stark neutralitet. Strävan efter neutralitet styr då lärarens didaktiska val. Lärare som placeras inom kategorin stark objektivitet är noga med att presentera vem som stod för vilka åsikter. Lärarens egna åsikter presenteras även som en åsikt bland många andra. Lärare som inte vill delge sina egna åsikter och värdesätter ett neutralt förhållningssätt placeras inom kategorin svag objektivitet (Tryggvason, 2015, s. 72–73).

	Stark neutralitet	Svag neutralitet
Stark objektivitet	(a) innebär att läraren försöker presentera olika politiska perspektiv samtidigt som läraren är noga med att inte uttrycka sina egna åsikter.	(b) innebär att läraren är öppen med sina egna åsikter i politiska frågor men är samtidigt noga med att presentera vem som står för vilka åsikter och att lärarens egen åsikt är en av många.
Svag objektivitet	(c) innebär att läraren ser det som viktigt att inte uttrycka sina egna åsikter och lägger stor vikt vid ett neutralt förhållningssätt.	(d) innebär att läraren utgår från elevernas politiska åsikter och perspektiv och argumenterar mot eleverna utifrån sina egna genuina åsikter och argument.

5. Metod och material

I föreliggande studie är det aktiva lärare i samhällskunskap på gymnasiet som är i fokus. Således är det verksamma lärare i samhällskunskap på gymnasiet som utgör materialet för studien där materialet samlats in i form av kvalitativa intervjuer. Under följande rubrik redogörs det metodologiska tillvägagångssättet för studien, hur insamling av materialet gick till och hur materialet har använts i studien.

5.1 Kvalitativ intervju som metod

Föreliggande studie är en kvalitativ studie med intervju som metodologiskt tillvägagångssätt för insamling av material. Kvalitativa intervjuer skiljer sig från kvantitativa intervjuer på så vis att de är mer flexibla och dynamiska till sin natur. Vid kvantitativa intervjuer är reliabilitet och validitet viktigt för att säkerställa att liknande intervjuer kan genomföras igen med ett liknande resultat. Kvalitativa intervjuer däremot lägger större vikt vid respondentens uppfattningar och vad de tänker och känner om frågorna som ställs. Således uppmuntras spontana diskussioner vid kvalitativa intervjuer till skillnad från kvantitativa intervjuer där spontana diskussioner uppfattas riskera reliabiliteten (Bryman et al., 2025, s. 519). Intervjuformen för föreliggande studie kan

beskrivas som semistrukturerad. Denscombe (2018, s. 269) menar att en semistrukturerad intervju kännetecknas av att intervjuaren har utformat en intervjuguide för samtalet men att ordningsföljden inte behöver följas till punkt och pricka liksom en strukturerad intervjuform. Den intervjuade personen tillåts således utveckla sina tankar och idéer och föra längre resonemang om frågorna. Det är personen som intervjuas som styr riktningen för samtalet till skillnad från en strukturerad intervju där intervjuguiden är mer styrande. Valet av kvalitativ intervju för studien grundar sig i att det är lärarnas tankar och resonemang om studiens problemformulering som är av intresse. Således lämpar sig den kvalitativa intervjuformen bäst för studiens syfte och studien har genomförts i enlighet med rådande praxis inom kvalitativ forskningstradition.

Brinkmann (2024) belyser olika invändningar som lyfts fram gentemot kvalitativa intervjuer som metodologiskt tillvägagångssätt. Två invändningar är att kvalitativa intervjuer inte kan generera objektiv kunskap och att kvalitativa intervjuer brister i reliabiliteten (Brinkmann, 2024, s. 205–206). Som invändning gentemot kritiken kan man hävda att reliabiliteten inte är avgörande inom kvalitativ forskning enligt tidigare resonemang. Vid kvalitativa intervjuer är den mänskliga faktorn central och det är det unika mötet som är av intresse att studera och tolka. Det samma gäller invändningen om objektiv kunskap, där man först och främst kan ställa sig frågan vad räknas egentligen som objektiv kunskap. Därtill går det att hävda att som intervjuare är det möjligt att förhålla sig objektiv till det subjektiva (Brinkmann, 2024, s. 205–207). Ytterligare en invändning som Brinkmann (2024, s. 208) lyfter fram är att kvalitativa intervjuer inte är generaliserbara. Generaliserbarhet är inte heller det primära målet med föreliggande studie, snarare bör studien betraktas som ytterligare en pusselbit i forskningsfältet. Respondenternas tankar och resonemang som framkommer i studien bör inte betraktas som tankar och resonemang som kan appliceras på samtliga lärare i samhällskunskap. Respondenternas tankar och resonemang är unika och bör betraktas som exempel på hur lärare i samhällskunskap kan tänka och resonera utifrån studiens problemformulering. Kvale och Brinkmann (2014, s. 311) menar att det är mer relevant inom kvalitativ forskning att ställa sig frågan om kunskapen som producerats kan överföras till andra relevanta situationer. Detta synsätt på kvalitativ forskning i allmänhet och resultatet för föreliggande studie i synnerhet är ett mer relevant förhållningssätt än strävan efter generalisering i allmänhet.

5.2 Urval och genomförande

Vid urvalet av respondenter för studien var det huvudsakliga kriteriet att respondenterna var verksamma lärare i samhällskunskap på gymnasiet. Vilket program eller vilka kurser respondenterna var verksamma i var inte något som var avgörande vid urvalet av respondenter. Så länge respondenterna undervisade i samhällskunskap på gymnasiet betraktades de som relevanta för studien. Således kan urvalet för studien betraktas som kriteriestyrt (Bryman et al, 2025, s. 462). Den initiala kontakten med respondenterna skedde via mejl där respondenterna tillfrågades om de vill ställa upp på en intervju. Två av respondenterna kom jag i kontakt med genom att först ha kontaktat biträdande rektor på skolan som i sin tur vidarebefordrade min förfrågan. Övriga respondenter kontaktades direkt. Efter respondenternas godkännande till intervju kom vi gemensamt fram till ett lämpligt datum och tid för genomförandet av intervjun. Sammantaget genomfördes sju intervjuer med sju olika lärare. Målsättningen var att samtliga intervjuer skulle genomföras fysiskt på plats men två av intervjuerna behövde genomföras digitalt av praktiska skäl. Således genomfördes fem intervjuer fysiskt på de skolor som respondenterna är verksamma vid medan två intervjuer genomfördes via Teams. Respondenterna informerades om att längden för intervjuerna förväntades vara cirka 30 minuter men intervjulängden kom att variera bland respondenterna. Sammantaget varierade intervjulängden för intervjuerna mellan 30 och 60 minuter vilket är en stor variation. Samtidigt visade det sig vid analysen av materialet att de intervjuer som tog längst tid inte nödvändigtvis var de intervjuer som genererade mest information för resultatet. Att längden för intervjuerna kom att variera så pass mycket kan delvis bero på intervjuarens oerfarenhet men även att respondenterna var mer eller mindre benägna att lägga ut texten kring olika frågor. Därtill kunde samtalen ibland styras mot ämnen som inte hade en direkt koppling till studiens syfte och frågeställningar, något som främst förekom under de intervjuer som tog längst tid. Som tidigare beskrivits menar Denscombe (2018, s. 269) att syftet med semistrukturerade intervjuer är att respondenten ska ges möjlighet att utveckla sina idéer och föra längre resonemang om frågorna som ställs. Således bör olika intervjulängder betraktas som en naturlig konsekvens av den semistrukturerade intervjuens karaktär.

Respondenterna är verksamma vid olika skolor och olika kommuner i södra Sverige. Några av respondenterna är verksamma vid samma skola och samma kommun men det finns en

geografisk spridning bland respondenterna. Att några respondenter är verksamma vid samma skola hade ingen större betydelse för resultatet eftersom det visade sig vara respondenternas olika bakgrunder som var avgörande för resultatet.

I tabellen nedanför presenteras de intervjuade lärarna. Namnen är pseudonymer för att säkerställa respondenternas anonymitet men antalet år som lärarna varit yrkesverksamma samt vilket program de undervisar på är inte fingerade.

Namn	Yrkesverksamma år	Program
Adam	18	Samhällsvetenskapsprogrammet
Beata	17	Ekonomiprogrammet
Carl	18	Samhällsvetenskapsprogrammet
Dennis	7	Samhällsvetenskapsprogrammet
Emma	19	Ekonomiprogrammet
Fabian	18	Ekonomiprogrammet
Gabriella	11	Samhällsvetenskapsprogrammet Ekonomiprogrammet Naturvetenskapsprogrammet

5.3 Transkribering och analys

Materialet för studien har transkriberats med hjälp av transkriberingsfunktionerna i Word och Teams. Transkriberingsfunktionerna har varit hjälpsamma verktyg i arbetet med att transkribera materialet, särskilt ur en tidsaspekt då egengjord transkribering tar betydligt längre tid. Med det sagt är funktionerna inte felfria och jag som skribent har noga läst igenom transkriberingarna och lyssnat igenom intervjuerna för att säkerställa att transkriberingen överensstämmer med det som faktiskt sades vid intervjutillfället.

Utifrån transkriberingarna har jag som skribent sedermera analyserat materialet och försökt identifiera teman som utkristalliserar sig. De teman som identifierats vid analysen av materialet har genomgått de steg som Bryman et al. (2025, s. 657) beskriver som tematisk analys. Först bekantade jag mig med det transkriberade materialet, som tidigare beskrivet gjordes detta genom att noggrant läsa igenom transkriberingarna samt lyssna igenom intervjuerna. Därefter påbörjades en initial kodning av materialet där liknande

utsagor från de olika lärarna sedermera resulterade i olika teman. I resultatavsnittet framkommer vilka teman som identifierats där de olika lärarnas utsagor presenteras tematiskt. Således staplas inte materialet på hög en efter en, utan lärarnas utsagor framkommer i en tematisk ordning. Således har det analytiska arbetet i studien präglats av en induktiv ansats vilket är den mest utbredda analysansatsen inom kvalitativ forskning (Brinkmann, 2024, s. 118). Induktion handlar om kodning av det material som forskaren anskaffat sig. Kvale och Brinkmann (2014, s. 241, 243) menar att kodning är att systematisera materialet genom att sammanbinda ett eller flera nyckelord som utkristalliserar sig i materialet. Kodningen leder i sin tur till kategorisering vilket innebär att meningar i respondenternas utsagor reduceras till kategorier. Vid kodningen av föreliggande studie utkristalliserade sig nyckelord som ”neutralitet” och ”värdegrund”. Lärarnas utsagor om sina didaktiska val kodades inte genom specifika nyckelord utan kategoriserades utifrån det förutbestämda temat didaktiska val som kopplas till studiens andra frågeställning. Brinkmann (2024, s. 119) menar att kodning antingen kan vara begreppsstyrd eller datastyrd, föreliggande studie har präglats av datastyrd kodning då koder utvecklades vid läsning av materialet. Det går att hävda att studien även har använt sig av en deduktiv ansats eftersom studiens resultat lutar sig mot ett analysverktyg. Brinkmann (2024, s. 121) menar att en deduktiv ansats kännetecknas av att den analytiska fasen i studien är tätt sammankopplad med ett teoretiskt ramverk. Föreliggande studie har visserligen använt sig av ett analysverktyg men det har samtidigt inte heller präglat kodningen som i mer renodlade deduktiva studier. Således bör föreliggande studies analytiska arbete främst betraktas som induktiv.

5.4 Användning av AI

I föreliggande studie har AI-verktyg använts i syfte att agera bollplank kring språk och formalia. AI-verktyget som använts är ChatGPT och det har enbart tjänat syftet som bollplank för att utveckla textens språkliga beskaffenhet. Studiens genomförande och dess resultat och slutsatser är enbart jag som skribent ansvarig för.

5.5 Forskningsetiska överväganden

Föreliggande studie har tagit hänsyn till de forskningsetiska principer som skrivs fram i Vetenskapsrådets rapport (2024) om god forskningssed. Respondenterna i studien har informerats om studiens syfte och givit sitt samtycke till att delta i studien. Studien har utgått från de kriterier som Vetenskapsrådet (2024, s. 62–63) skrivit fram för att ett samtycke ska betraktas som giltigt. Respondenterna har informerats om vad deras deltagande i studien innebär och att deras deltagande bygger helt på frivillighet. Respondenterna har även informerats om hur data hanteras i studien och att de kan när som helst välja att ta tillbaka sitt samtycke. Samtycket har delgetts i form av en samtyckesblankett där all nödvändig information om studien framgått och respondenterna kryssade i sitt samtycke i blanketten. Samtyckesblanketten dokumenterar sedermera att respondenterna har delgett sitt samtycke och respondenterna erbjöds att behålla en kopia av samtyckesblanketten. Forskningsetiska överväganden är alltid viktiga att ta i beaktning och särskilt inom kvalitativ forskning när respondenter ska delge sina tankar och åsikter inom ämnen som är av känslig karaktär. Problemformuleringen för föreliggande studie är av känslig karaktär och mot bakgrund av detta har konfidentialiteten varit central. Respondenterna har informerats om att deras anonymitet är säkerställd och att materialet har enbart använts inom ramen för studiens syfte och frågeställningar. På så vis har jag som skribent inte uppfattat några hinder för att respondenterna skulle svara så ärligt som möjligt vid intervjutillfällena. Således har jag som skribent inte uppfattat insamlandet av studiens material som problematiskt på något sätt även fast problemformuleringen är av känslig karaktär.

6. Resultat

Under följande rubrik presenteras studiens resultat som bygger på det material som samlats in från de sju respondenterna. Resultatet är indelat i olika teman som identifierades vid bearbetningen av materialet och frågeställningarna för studien besvaras.

6.1 Lärarnas övergripande förhållningssätt till sina åsikter

Samtliga respondenter uppger att de har någon form av ideologisk eller partipolitisk hemvist men i olika utsträckning. Gabriella, Fabian och Adam har på olika sätt varit politiskt engagerade och har på så vis en partipolitisk tillhörighet. Övriga respondenter har aldrig varit partipolitiskt engagerade men uppger samtidigt att de har en ideologisk hemvist. Somliga av respondenterna som inte är partipolitiskt engagerade uppger däremot andra former av politiskt engagemang och menar att de har ett allmänt intresse av politik och demokrati. Carl har exempelvis jobbat som röstmottagare för att ta del av demokratin. Dennis menar att han följer debatten och nyheterna för att hålla sig själv uppdaterad men menar även att det är viktigt att vara uppdaterad om nyhetsläget för att kunna diskutera med eleverna. Nedan följer några exempel på hur lärarna beskriver sitt politiska engagemang:

Jag har nog en ideologisk övertygelse som jag drar åt men jag är inte politiskt engagerad och har ingen partipolitisk tillhörighet. (Emma)

Jag är ju ingen aktiv medlem, utan jag betalar in min medlemsavgift. Det är väl ungefär det jag gör men jag går ju inte på några möten eller så. (Adam)

Jag har ju naturligtvis en ideologisk övertygelse men inte på så sätt att jag har engagerat mig eller på något sätt offentligt propagerat för min åsikt. (Beata)

När lärarna tillfrågades om hur de förhåller sig till sina personliga åsikter när de undervisar om politik resonerade samtliga lärare om begreppet neutralitet. Många av lärarna beskriver att de försöker vara neutrala i sin undervisning och att de medvetet jobbar för att upprätthålla ett neutralt förhållningssätt. Några av lärarna ställer sig däremot skeptiska till att vara neutrala i sin undervisning och menar att det i stället är viktigare att synliggöra olika perspektiv i undervisningen snarare än att förhålla sig helt neutral. Hur ett neutralt förhållningssätt kan ta sig uttryck skiljer sig något åt bland respondenterna. Adam som har

ett partipolitiskt engagemang menar att det är viktigt att försöka vara så neutral som möjligt i undervisningen, medan Gabriella och Fabian som också har eller har haft ett partipolitiskt engagemang resonerade annorlunda. Fabian resonerar enligt följande:

Jag tänker att det är ganska viktigt att man är transparent när man kan vara det och i den här tiden då källkritik och eleverna vi fostrar dem hela tiden, ja men det finns alltid en avsändare av saker och ting och jag tror ju inte på någon slags neutralitet. Däremot finns det ju en massa olika vinklingar som man kan se på saker och ting och om jag står och redovisar eller kommenterar till exempel nyheter som jag gjorde alldeles nyss nu när jag startade den här lektionen och Trump är på nyheterna som han alltid är, då tycker jag att det är, men om jag säger någonting då kan eleverna säga, ja men säger Fabian det här för att han är socialdemokrat eller försöker han anlägga två olika perspektiv på den här nyheten. Det är lättare för eleverna att göra det om det visar sig efteråt att han var ju socialdemokrat eller liberal eller moderat eller vad det nu är för någonting. Då kan ju eleverna omöjligt anlägga det här kritiska perspektivet och det kan ingen göra, att värdera det som sades. (Fabian)

Samtidigt betonar Fabian att han nästan är mer kritisk mot det parti som han en gång i tiden representerade. Fabian menar att när man är väldigt investerad i något blir man nästan mer kritisk gentemot det och gör en liknelse till tränare som tränar sina egna barn, ”man ser till att de inte ska få någon fördel, de får mer skäll på träningarna än de andra barnen och jag tror att det är så för mig också”. Gabriella ställer sig också frågandes till om lärare verkligen kan vara helt neutrala och menar att det snarare är viktigare att visa på bredden av perspektiv än att försöka upprätthålla ett helt neutralt förhållningssätt. Samtidigt betonar Gabriella att hon inte berättar för eleverna var hon står politiskt till skillnad från Fabian som är mer öppen med sina politiska sympatier. Gabriella beskriver sitt förhållningssätt enligt följande:

Jag tror inte att vi är neutrala någon av oss, det är därför jag försöker klä in mig i alla roller för då kan jag vara alla, blir inte det typ neutralt då? Men jag är inte neutral och människor är inte neutrala, det viktiga är att jag i min roll visar på bredden. Ja så skulle jag väl vilja säga, för jag, ja nu sticker jag ju ut hakan men jag tror inte på neutralitet egentligen, ingen är det. Det här ser jag jättetydligt hos mina kollegor, jag har kollegor som säger rakt ut vad de röstar på och liknande och de är inte samhällslärare, så det är som att de går fria någonstans så neutraliteten den finns inte. (Gabriella)

De andra lärarna som förespråkar ett neutralt förhållningssätt motiverar sitt förhållningssätt på lite olika sätt men samtliga lärare är överens om att de inte vill att deras egna åsikter ska lysa igenom. Adam menar att neutralitet är hans ambitionsnivå men problematiserar

samtidigt om det går att vara neutral fullt ut. Adam menar att ens kroppsspråk och tonläge troligtvis kan avslöja vad man tycker i vissa frågor och att det är nog svårt att helt frigöra sig. Demokratiaspekten är däremot det enda fallet där man som lärare behöver bryta sin neutralitet, den ska alltid försvaras enligt Adam. Demokratiaspekten är dessutom något som redogörs för mer ingående en bit fram i resultatavsnittet. På frågan om varför lärarna väljer att inta ett neutralt förhållningssätt motiverar respondenterna sitt förhållningssätt något olika. Adam belyser maktaspekten och kunskapsövertaget och resonerar enligt följande:

Ja, det är ju faktiskt en bra fråga, men jag tänker ändå så där att jag som lärare och som undervisar gymnasieelever, dels har jag ju ett kunskapsövertag och något slags åldersövertag och jag befinner mig i en maktställning i relation till dem, så att om jag inte skulle vara opartisk. Jag tror att risken är ganska stor att jag skulle kunna påverka dem i någon utsträckning. Om jag då skulle kanske propagera för att någon politisk idé är bättre än den andra, så jag ser det väl mer som att det är olämpligt i min roll att göra det. (Adam)

Beata försöker precis som Adam upprätthålla ett neutralt förhållningssätt men ställer sig också frågandes till om man kan vara neutral fullt ut i alla lägen. I diskussioner med elever kommer man oundvikligen in på ämnen där man har olika uppfattningar och då är det svårt att förhålla sig helt neutral. Samtidigt understryker Beata att ett neutralt förhållningssätt är det hon strävar efter. Beata beskriver precis som Adam att man som lärare har en maktposition gentemot eleverna och att man troligtvis kan påverka dem i stor utsträckning. Därtill lyfter Beata fram betygsaspekten som en anledning till att förhålla sig neutral då hon inte vill att eleverna ska tro att hon betygsätter dem baserat på deras politiska åsikter:

Jag tror det är för att jag vill inte att eleverna ska tro att jag bedömer dem utifrån deras politiska åsikter, för det gör jag inte. Det försöker jag också säga tydligt att det är så, liksom du får tycka vad du vill men du måste ha underbyggda argument. Sen behöver inte vi hålla med varandra men du behöver ju ha underbyggda argument, det är det som är viktigt. Jag tror att det är det som är mitt största motiv till att försöka hålla mig neutral. (Beata)

Emma menar att hon strävar efter ett neutralt förhållningssätt eftersom det är lättare att agera elevernas fiktiva meningsmotståndare när eleverna inte är medvetna om lärarens egna åsikter. Emma beskriver sig själv som djävulens advokat när hon diskuterar med elever och beskriver att det är lättare att iklä sig den rollen som politiskt neutral enligt följande:

Jag måste ju kunna ifrågasätta alla sidor och tankar för att utmana eleverna i sina tankar. Jag måste kunna fråga varför då? Varför säger du så här? Det måste man kunna göra åt alla håll för att de ska kunna tänka ett varv till själva. (Emma)

Att elever är nyfikna på vad lärare röstar på är något som samtliga respondenter återger. Adam och Carl beskriver att en form av kvitto på att de är neutrala i sin undervisning är att många elever inte lyckas lista ut vilket parti de röstar på. Adam och Carl har däremot något olika förhållningssätt till att berätta var de står politiskt efter att eleverna har fått gissa. Adam brukar berätta för elever som undrar först när arbetsområdet är färdigt medan Carl är något mer förtegen med att dela med sig och beskriver hur han brukar hantera det enligt följande:

Vi har ju tre år på oss här, så du får väl försöka liksom att lista ut det under de här tre åren så får vi se när du tar studenten och kolla om du hamnar rätt. Då är det ju några elever som kommer ihåg det där, liksom det är ju inte med alla elever som man har just den konversationen med. Men det är en del elever som faktiskt på studentdagen kommer ihåg och kommer fram, 'men du nu tar jag studenten här, nu ska du berätta vilket parti du röstar på', och då får jag liksom bara gå tillbaka och säga så här, ja men jag kommer inte göra det, men du kan gissa så kan jag ge tummen upp eller åt sidan. (Carl)

Materialet visar att lärarna har något olika förhållningssätt och motiverar sina förhållningssätt något olika. För Carl, Dennis, Adam, Beata och Emma tycks neutralitet vara idealet att sträva efter. Samtidigt problematiserar lärarna neutralitetens utsträckning och gränser men lärarnas ingångsvärde är att de vill förhålla sig neutrala till sina åsikter i undervisningen. Fabian och Gabriella ställer sig kritiska till ett neutralt förhållningssätt och menar att det snarare är viktigare att visa bredden av perspektiv i stället för att förhålla sig helt neutral.

6.2 Didaktiska val

Begreppet neutralitet tycks tolkas något annorlunda hos lärarna. Samtliga lärare är överens om att det är viktigt att visa på bredden av perspektiv i sin undervisning men hur de sedermera förhåller sig till perspektiven varierar. Några av lärarna är väldigt noga med att deras personliga åsikter inte ska lysa igenom medan några är öppna med vad de själva tycker men de försöker samtidigt inte styra eleverna till att tycka likadant. Under följande rubrik beskrivs lärarnas didaktiska val och hur de möjligtvis speglar vilket utrymme deras personliga åsikter ges i undervisningen.

Ett tema som är genomgående hos samtliga respondenter är att de låter eleverna arbeta utforskande om Sveriges politiska partier vilket kan tolkas som att lärarna tar ett steg tillbaka i deras roll för att minimera risken för politisk påverkan. Innan eleverna får börja utforska de olika partierna betonar lärarna däremot att grundkunskaperna måste sitta först vilket innefattar grunderna för Sveriges styrelseskick och ideologiska skiljelinjer. Adam, Dennis och Gabriella upplever att elevernas baskunskaper om Sveriges styrelseskick och ideologiska skiljelinjer har blivit sämre med åren och lägger således stor vikt vid att repetera kunskaper som eleverna förväntas utveckla i grundskolan. Dennis menar att han inte längre förutsätter att eleverna kan grunderna för Sveriges styrelseskick och inleder således alltid med att repetera Sveriges styrelseskick. Adam resonerar om elevernas förkunskaper enligt följande:

När jag började som lärare då kunde man nästan förutsätta att alla i klassrummet visste vilka åtta partier som sitter i riksdagen. De visste vilka partiledarna var och de visste ungefär hur stora partierna var, kanske inte på procentsatsen men de visste ändå vilka partier som var små och vilka partier som var stora och det kan man inte förvänta sig att de kan idag. (Adam)

Således är respondenterna måna om att eleverna behöver tillägna sig grundläggande kunskaper om Sveriges styrelseskick innan de kan börja utforska de olika partierna. Carl, Adam och Beata brukar använda sig av GAL-TAN-skalan för att synliggöra hur de olika partierna förhåller sig till varandra men är samtidigt öppna med att skalan har vissa brister. Hur lärarna tar ett steg tillbaka i undervisningen och låter eleverna arbeta utforskande skiljer sig något åt bland respondenterna. Fabian som är öppen med sin politiska hemvist för eleverna använder sig av filmklipp som redogör för de olika partierna för att reducera eventuella uppfattningar om partiskhet. Fabian resonerar om att ta ett steg tillbaka i undervisningen enligt följande:

När man tar ställning, då har man gjort det här valet av att ta ställning eller vara transparent med var man har sin ideologiska hemvist, då är det kanske ytterligare viktigare att didaktiskt ta in någon annan i rummet. Det gör jag då i form av de här små filmsnuttarna, det blir ändå åtta andra människor som får chansen under åtta till tio minuter att utveckla sina ställningstaganden. (Fabian)

Carl strävar efter ett neutralt förhållningssätt i undervisningen och låter således eleverna arbeta utforskande om Sveriges riksdagspartier genom att arrangera rollspel där eleverna ska agera företrädare för de olika riksdagspartierna. Hur partierna fördelas mellan eleverna

sker genom lottning vilket även skapar en form av spänning hos eleverna. Adam strävar också efter ett neutralt förhållningssätt och arbetar på ett liknande sätt som Carl. Adam berättar att han tidigare arbetade ganska mycket lärarlett när han undervisade om politik i form av föreläsningar men har på senare tid landat i att han uppskattar ett mer utforskande arbetssätt. Adam brukar dela in klassen i åtta grupper där respektive grupp ska undersöka varsitt riksdagsparti och ta reda på partiets historia, partiets viktigaste frågor, hur väljarstödet ser ut samt lyfta fram en viktig person från partiet. Även om Carl och Adam låter eleverna arbeta utforskande menar båda två att de oundvikligen hamnar i diskussioner med eleverna och att det viktiga i diskussionerna är att eleverna prövar sin egen hållning i argumenten de för fram. Carl resonerar om ett neutralt och provocerande förhållningssätt enligt följande:

Eftersom jag är neutral politiskt i min hållning gentemot eleverna så försöker jag i stället vara lite provocerande i att de ska försöka pröva sin egen hållning i det. Än att liksom tillrättvisa eller på något sätt säga nej men så där kan man ju inte tycka. Så det är väl mer att kanske vara lite provocerande i så fall. (Carl)

Emma och Beata har tidigare arbetat på yrkesprogram och båda menar att det tenderar att bli homogena grupper på vissa program där vissa åsikter tenderar att bli dominerande bland eleverna. Beata menar att hon strävar efter ett neutralt förhållningssätt men ställer sig samtidigt frågandes till om det går att vara neutral fullt ut. Beata beskriver en situation från tiden då hon jobbade på ett yrkesprogram där en majoritet av eleverna uttryckte tydligt stöd för Sverigedemokraterna. Beata menar att hon aldrig berättar först för eleverna var hon står politiskt men om hon märker att det finns en tydlig slagsida åt ett politiskt håll i klassen känner hon ett behov av att väga upp perspektiven. I det här specifika fallet valde Beata att väga upp perspektiven i undervisningen genom att belysa andra perspektiv samt agera elevernas meningsmotståndare i diskussioner. I just det här fallet argumenterade Beata även utifrån sina egna åsikter men betonar samtidigt att hon inte alltid gör det, hon brukar anpassa sig som meningsmotståndare utefter eleverna och deras argument:

I det här exemplet är det så att miljörelsen är de inte så förtjusta i så då kanske man behöver hjälpa till lite grann för de hackar gärna på Miljöpartiet till exempel. Då får man hjälpa till lite, ja men så är det ju inte om vi kollar vad de verkligen tycker i stället för att det kastas ut en massa påståenden. (Beata)

Gabriella som tidigare varit politiskt engagerad menar att hon gör särskilda didaktiska val när hon undervisar om politik just för att hon inte vill att hennes åsikter ska lysa igenom. Samtidigt är Gabriella kritiskt inställd till det neutrala förhållningssättet vilket kan uppfattas som något motsägelsefullt. Gabriella betonar vikten av att visa bredden av perspektiv i undervisningen något som hon menar sig ha nytta av från sin politiska bakgrund. Gabriella beskriver likt Adam och Dennis att hon lägger stor vikt vid att grundläggande kunskaper om Sveriges styrelseskick kommer i första hand och att det inte är särskilt politiskt laddat i sig. När Gabriella diskuterar med eleverna beskriver hon sig själv som djävulens advokat och att hon iklär sig rollen som elevernas meningsmotståndare men att hon inte utgår från sina egna åsikter. Rollen som elevernas meningsmotståndare beskriver Gabriella enligt följande:

Jag tror jag har mycket nytta av att ha varit politiskt aktiv så jag vet precis vad motståndarna har att säga. Jag kan gå in i den rollen för det gör jag ju under debatter, då ska jag ju veta vad jag får för motargument och kunna liksom döda deras argument. Så det skulle jag säga att jag inte har några problem med, så det kommer nog dels i min politiska bakgrund och dels i min teaterpaattityd, att jag har ganska lätt att klä mig in i en roll. (Gabriella)

Materialet visar att lärarna som förespråkar ett neutralt förhållningssätt gör didaktiska avvägningar för att hålla neutraliteten intakt. Genom att låta eleverna arbeta utforskande och agera elevernas meningsmotståndare i diskussioner anser sig lärarna upprätthålla ett neutralt förhållningssätt som tillåter eleverna att bilda sina egna uppfattningar. Fabian som är öppen med sina åsikter för eleverna arbetar liknande men motiverar sina didaktiska val något annorlunda. Eftersom eleverna vet om var han står politiskt ser Fabian det som att han tar ett steg tillbaka och eleverna får själva bilda sina egna uppfattningar.

6.3 Objektivitetens och neutralitetens gränser

Samtliga respondenter beskriver att man aldrig kan vara neutral inför värdegrunden. Antidemokratiska åsikter och uttryck ska aldrig bemötas på ett neutralt sätt. Lärarna som förespråkar ett neutralt förhållningssätt menar således att det finns en tydlig gränsdragning för hur långtgående man kan vara neutral i sin undervisning. När lärarna bemöter antidemokratiska åsikter handlar det inte längre om att visa på bredden av perspektiv utan tydligt markera vilka värden skolan står för.

Adam beskriver att han har haft elever som uttryckt nynazistiska åsikter och att han då såg det som sin skyldighet att markera gentemot åsikter som strider mot grundläggande demokratiska värden:

Jag har ju haft nynazistiska elever på tidigare skolor och de höll sig ganska väl inom ramen ändå, de sa aldrig någonting som skulle kunna angränsa till hets mot folkgrupp och liknande. Däremot så kunde de ju propagera för system som går emot demokratin och det fick man ju gå in och bemöta på något sätt. [...] det är ju den skyldigheten vi har att vi ska försvara det demokratiska systemet. (Adam)

Hur lärarna bemöter åsikter som strider mot grundläggande demokratiska värden skiljer sig något åt. I exemplet med nynazisterna som Adam berättar om beskriver han att han ville markera gentemot resten av klassen att han som lärare och att skolan som helhet står upp för demokratiska värden. Adams mål var således inte primärt att försöka omvända eleverna som uttryckte antidemokratiska åsikter, utan visa för resten av klassen vilka värden som skolan står för. Dennis beskriver också att han har behövt markera gentemot elever som uttryckt åsikter som strider mot värdegrunden. Dennis beskriver att han också ville signalera för resten av klassen men att han även gärna pratar med eleven eller eleverna i fråga efter lektionen som uttrycker sådana åsikter.

Att man behöver bemöta åsikter som strider mot grundläggande demokratiska värden är således samtliga respondenter överens om. Var gränsen går för när man ska bryta sin neutralitet och markera mot åsikter som strider mot värdegrunden är däremot inte helt självklar. I materialet finns det två gemensamma nämnare som somliga av lärarna har ett kluvet förhållningssätt till, nämligen Sverigedemokraterna och Donald Trump. Lärarna som berättar att de inte delar Sverigedemokraternas politik beskriver att de kan vara öppna med det för eleverna men är samtidigt noga med att betona att det är deras personliga åsikt och att eleverna inte behöver dela den. När det kommer till Donald Trump däremot känner respondenterna en form av skyldighet att markera mot honom eftersom politiken som han bedriver strider mot grundläggande demokratiska värderingar. Emma som strävar efter ett neutralt förhållningssätt berättar att hon kan bryta sin neutralitet när elever frågar henne om vad hon tycker om Sverigedemokraterna. Emma menar att hon motiverar sitt ställningstagande med hänvisning till värdegrunden enligt följande:

Inte så att man inte får rösta på SD till exempel, men vad är det man röstar på liksom. Då kan jag känna att det är viktigt att visa att man står för någon slags mänsklig eller för

värdegrunden i skolan att man ska vara lika och så där. Det känns jättekonstigt att stå och undervisa elever med olika bakgrund utan att säga det. [...] jag skulle inte gå ut och säga att ni får absolut inte rösta på det, det är inte så. Det är snarare mer att den värdegrunden kanske jag inte står för. (Emma)

Adam tror att många lärares syn på och förhållningssätt till Sverigedemokraterna har förändrats med åren i takt med att partiet fått mer inflytande. Adam beskriver att han kunde vara ganska kritiskt mot partiet runt tiden när de var ett mycket mindre parti men att han har ett annorlunda förhållningssätt i dag. Adam resonerar även kring varför han tror att det är just Sverigedemokraterna som driver frågan om att lärare brister i sin neutralitet:

Jag tror att lärarkåren i stort, den speglar nog inte riktigt väljarstödet på en nationell nivå utan jag tror generellt så är nog lärarkåren något mer vänster. Det är ju något som kanske kan tolkas av Sverigedemokraterna som att det finns någon slags agenda. (Adam)

Gabriella resonerar också kring varför hon tror att Sverigedemokraterna driver frågan om lärares neutralitet. Gabriella tror också att partier som befinner sig till vänster är något överrepresenterade bland lärare jämfört på nationell nivå och på så vis menar hon att hon kan förstå var kritiken kommer ifrån. Samtidigt är Gabriellas uppfattning att lärarkollegiet på skolan som hon arbetar på tenderar att dra något mer till höger.

Carl berättar att det fanns en slags oro bland hans kollegor när Sverigedemokraterna började växa som parti och att kollegorna funderade över hur de skulle bemöta det i undervisningen. Carl menar däremot att han aldrig såg det som problematiskt och att han på något sätt skulle behöva ta ställning. Carl menar att han kan ta ställning mot auktoritära regimer och ledare men folkvalda partier behandlar han lika i sin undervisning oavsett om han håller med om deras politik eller inte.

För respondenterna tycks det vara lättare att bryta sin neutralitet och aktivt ta ställning i utrikespolitiska frågor jämfört med inrikespolitiska frågor. Donald Trump och amerikansk politik i allmänhet ges i skrivande stund stort utrymme i media vilket även når eleverna. Således känner många av respondenterna ett ansvar att markera mot Trump och den politik han bedriver eftersom den strider mot grundläggande demokratiska värden enligt respondenterna. Fabian beskriver hur han väljer att bemöta elever som ifrågasätter hans ställningstagande mot Trump enligt följande:

Jag mötte en kille häromdagen som sade så här, 'varför är du så kritisk till Trump? Jag gillar Trump'. Okej berätta varför sade jag då, 'ja men han är en frisk fläkt och så här'. Vet du

varför jag är kritisk till Trump sade jag, det är därför jag uppfattar att han inte är så intresserad av att upprätthålla de demokratiska institutionerna. Han är ett hot mot den amerikanska konstitutionen [...] sen tycker jag att han är en pajas men det är en personlig åsikt sade jag, därför jag tycker att han uttrycker sig vulgärt och inte statsmannamässigt. (Fabian)

Beata hänvisar till demokratiuppdraget när hon väljer att kritisera Trump i sin undervisning och motiverar sitt ställningstagande enligt följande:

Vi måste ju stå för demokrati och människors lika värde och där tycker jag att vi inte ska vara neutrala utan där måste vi sätta ned foten. Därför kan man ju trycka till i ytterkanterna på den politiska skalan och de som uttrycker sig antidemokratiskt. Jag har också känt ett behov av det när det gäller Donald Trump till exempel, därför att en del av de sakerna som han har gjort är så tydligt odemokratiska. (Beata)

Gabriella som annars är väldigt noga med att inte dela med sig av sina egna åsikter i undervisningen beskriver att även hon har valt att kritisera Trump och på så vis bryta sin neutralitet enligt följande:

Vi pratar ju mycket om Trump till exempel, det är klassikern idag. Där har jag faktiskt spräckt bubblan med att säga vad jag tycker. Jag har sagt det att det här är nytt för mig och det säger eleverna också, 'att vi får aldrig någon bild av vad du tycker och tänker', men nu kan vi väl ändå vara överens om att det här är liksom kaotiskt. [...] men då är jag också väldigt noga med att inleda med att det här är vad jag tycker, nu får ni vara med på att det är min åsikt. (Gabriella)

Materialet visar att lärarna aldrig kan förhålla sig neutrala till värdegrunden. Åsikter och uppfattningar som strider mot värdegrunden måste således bemötas. Exemplet som Adam beskriver med elever som uttryckte nynazistiska sympatier är åsikter som tydligt strider mot värdegrunden. Däremot är det upp till var och en av lärarna att avgöra huruvida somliga politiska aktörer och partier förhåller sig till värdegrunden. I materialet är det framför allt Sverigedemokraterna och Donald Trump som lärarna beskriver som problematiska i relation till värdegrunden.

7. Analys och resultatdiskussion

Under följande rubrik diskuteras studiens resultat och relateras till det teoretiska ramverket och tidigare forskning samt hur föreliggande studie har bidragit till forskningsläget.

7.1 Lärarnas positionering utifrån objektivitet och neutralitet

Tryggvason (2015, s. 68) beskriver att kategoriseringen av lärare inom begreppen objektivitet och neutralitet är en förenklad bild av verkligheten, något som blivit tydligt utifrån materialet för föreliggande studie. Materialet visar att lärare är politiska varelser som har åsikter men att deras åsikter alltid skulle lysa igenom i undervisningen respektive aldrig lysa igenom är en alldeles för förenklad bild som inte speglar komplexiteten på ett rättvist sätt i hur lärare förhåller sig till egna politiska åsikter. Samtidigt bidrar Tryggvasons (2015) modell till en utkristallisering av olika förhållningssätt som lärare kan inta i undervisningen men det är samtidigt viktigt att betona att lärarnas positioneringar inte är statiska och att lärarnas förhållningssätt rymmer fler nyanser än de som återges i modellen. Resultatet för studien styrker således Tryggvasons (2015) egen invändning att modellen främst bör betraktas som analytiska idealtyper snarare än exakta beskrivningar av lärares praktik men att den samtidigt bidrar till att utkristallisera olika förhållningssätt.

Utifrån Tryggvasons (2015, s. 70–71) beskrivning av det neutrala förhållningssättet blir det tydligt i materialet att det är framför allt Adam, Carl och Dennis som anammar ett liknande förhållningssätt som återges i modellen. Adam, Carl och Dennis lägger stor vikt vid att deras egna åsikter inte ska lysa igenom i undervisningen. Samtidigt ska inte det betraktas som att Adam, Carl och Dennis intar en defensiv position i undervisningen, i enlighet med Tryggvason (2015, s. 71) menar Adam, Carl och Dennis att de intar en aktiv position som elevernas meningsmotståndare men att de lämnar sina egna åsikter utanför undervisningen. I enlighet med modellen bör Adam, Carl och Dennis strävan efter neutralitet betraktas som stark eftersom neutraliteten är betydelsefull för deras didaktiska val. Objektiviteten blir således inte lika viktig för Adam, Carl och Dennis eftersom de inte presenterar sin egen åsikt som en bland flera utan utelämnar sina åsikter helt och hållet. Således positioneras Adam, Carl och Dennis inom fältet stark neutralitet och svag objektivitet. Gabriella är klurig att placera in i modellen eftersom hon beskriver sin undervisning som starkt neutral och svagt objektiv likt Adam, Carl och Dennis men hennes

kritiska inställning till neutralitet i allmänhet gör att hon inte hittar en självklar positionering i modellen. Samtidigt indikerar Gabriellas beskrivning av hennes undervisning att neutralitet är betydelsefullt för hennes didaktiska val och bör således positioneras tillsammans med Adam, Carl och Dennis.

Fabian är den lärare som tydligast uttrycker svag neutralitet i sin undervisning men betonar samtidigt vikten av stark objektivitet i undervisningen. Fabian passar således ganska väl in i modellen eftersom neutralitet inte är avgörande för hans didaktiska val men han är samtidigt noggrann med att presentera vem som står för vilka åsikter. Fabian beskriver att han är medveten om sin eventuella partiskhet i undervisningen och arbetar således för att stärka objektiviteten i undervisningen. Fabian är således öppen med sina egna åsikter i undervisningen men redogör för den som en åsikt bland flera och att det är upp till eleverna att kritiskt granska Fabians åsikt och att de sedermera ska bilda sig en egen uppfattning.

Emma och Beata är två lärare som synliggör problematiken med modellen och att lärares förhållningssätt är mycket mer komplext än vad idealtyperna för modellen inbegriper. Emma och Beata beskriver att de förhåller sig neutrala till sina egna åsikter i undervisningen eftersom de inte vill att deras åsikter ska påverka eleverna, vilket går i linje med Tryggvasons (2015) beskrivning av ett neutralt förhållningssätt. Emma och Betas ingångsvärden är således att förhålla sig neutrala i undervisningen men de är samtidigt beredda att ta ställning i frågor som de själva har en tydlig åsikt i och mot partier och politiker som inte går i linje med deras värdegrund. Att bryta neutraliteten när elever uttrycker åsikter som går emot skolans värdegrund är en självklarhet för samtliga respondenter men det är inte alltid en helt uppenbar gränsdragning för vilka åsikter som rymmer inom värdegrunden och vilka som inte gör det. Således går det att argumentera för att Emma och Beata snarare lutar mer åt ett objektivt förhållningssätt i undervisningen när de väljer att ta ställning. Tryggvason (2015, s. 69) lyfter fram ett exempel från en av de intervjuade lärarna där läraren valde att ta ställning mot Sverigedemokraterna i undervisningen. Läraren var tydlig med att det var hans egen åsikt så det skulle bli tydligt för eleverna vem som tycker vad i undervisningen. Emma och Beata menar att de är beredda att göra liknande ställningstaganden och lutar på så vis mer åt det objektiva förhållningssättet. Emma och Betas förhållningssätt tenderar således att luta mer åt svag neutralitet i undervisningen tillsammans med stark objektivitet eftersom de tydliggör att det är deras åsikt och att den ska tolkas som en åsikt bland många.

Positioneringen svag neutralitet och svag objektivitet kan samtliga respondenter positioneras inom när det kommer till åsikter som strider mot skolans värdegrund. Detta innebär att modellen blir situationsanpassad och att lärarna kan förflytta sig mellan de olika positionerna. Den återkommande frågan i sammanhanget blir 'var går gränsen för åsikter som strider mot värdegrunden?' Adams exempel med elever som uttryckte nynazistiska åsikter kan samtliga respondenter skriva under på att det är åsikter som strider mot värdegrunden. Donald Trump verkar även samtliga respondenter vara eniga om att politiken som han bedriver har kommit till ett läge där den måste betraktas som oförenlig med värdegrunden. Sverigedemokraterna däremot är knepiga i sammanhanget eftersom några lärare tar ställning mot partiet i undervisningen mot bakgrund av att de inte delar deras värdegrund medan andra inte gör det. De lärarna som väljer att inte ta ställning mot partiet behöver inte heller nödvändigtvis betyda att de håller med om deras politik. Snarare kan det vara så att de lärarna vidmakthåller det neutrala förhållningssättet oavsett om de delar deras politiska uppfattning eller inte så länge de anser att partiet är förenligt med värdegrunden. Hur lärarna förhåller sig till neutralitet och objektivitet tycks således ställas på sin spets när de står inför åsikter som strider mot värdegrunden men exakt vilka åsikter som strider mot värdegrunden tycks vara en bedömningsfråga som respektive lärare behöver avgöra.

7.2 Hur resultatet förhåller sig till tidigare forskning

Studien tog sin utgångspunkt i den offentliga debatten om hur lärare bör förhålla sig till sina politiska åsikter i undervisningen och frågan ramar in av det stundade valet i Sverige vilket gör frågan ytterst aktuell. Studien visar att frågan om hur lärare bör förhålla sig till sina politiska åsikter inte är så enkel som debatten tenderar att framställa den som. Att lärare helt ska frikoppla sig från sina egna åsikter och agera som apolitiska väsen är ett orimligt krav ur många hänseenden. Som tidigare beskrivits i inledningen har lärare rätten likt alla andra medborgare i ett demokratiskt samhälle att forma sin egen politiska orientering och rösta på partier som överensstämmer med den egna politiska åskådningen. Lärarna i studien visar att de är politiska varelser vilket går i linje med den personliga dimensionen som Öberg (2019) identifierade som en viktig aspekt i hur lärare utformar sin undervisning. Däremot varierar lärarnas politiska engagemang men samtliga lärare i studien menar att de har någon form av politisk orientering och att den är svår att helt frigöra sig från. Samtidigt uttrycker en majoritet av respondenterna att deras strävan är att

förhålla sig neutrala till sina egna åsikter i undervisningen men beroende på elevgrupp och hur olika undervisningssituationer utformar sig är det ibland svårt att förhålla sig neutral till sina egna åsikter. Att lärare kan ta ställning och uttrycka sina egna åsikter borde inte betraktas som något problematiskt så länge objektiviteten ges utrymme och eleverna ges möjligheten att ta del av olika perspektiv.

Resultatet för studien visar att lärarna som har en bakgrund som politiskt engagerade är mer kritiskt inställda till ett neutralt förhållningssätt medan lärarna som inte har en sådan bakgrund föredrar ett neutralt förhållningssätt. Således visar resultatet att lärarna aktivt reflekterar över sitt förhållningssätt och att de gör didaktiska val för att upprätthålla förhållningssättet. Inom amerikansk forskning studeras området utifrån huruvida lärarna är beredda att avslöja var de står politiskt eller inte utifrån begreppet *disclosure*. Den amerikanska forskningen har främst fokuserat på vad ett avslöjande respektive ett icke-avslöjande får för konsekvenser i undervisningen men inte vilka didaktiska val lärare gör utifrån sina förhållningssätt. Således går det att tolka som att lärarna i den amerikanska forskningen väger fördelar och nackdelar mot varandra medan resultatet i föreliggande studie snarare indikerar att lärarna resonerar om sitt förhållningssätt utifrån professionellt ansvar, deras maktposition gentemot eleverna och skolans värdegrund. Möjligtvis kan denna skillnad bero på de olika skolsystemen men även att amerikansk politik är mer polariserad och att ställningstaganden får mer långtgående konsekvenser. Detta är en aspekt som Geller (2020b) lyfter fram, nämligen att lärares politiska ställningstaganden tar sig även utanför klassrummets dörrar. Fabian som är öppen med sina politiska åsikter reflekterade aldrig under samtalet utifrån eventuella konsekvenser som hans politiska engagemang kan få. Det samma gäller lärarna som föredrar ett neutralt förhållningssätt, de motiverade inte sina val utifrån vilka konsekvenser ett motsatt förhållningssätt kan få utan motiverade sitt förhållningssätt utifrån vad de anser är ett professionellt förhållningssätt. Samtidigt visar Reimers och Martinssons (2025) forskning att lärare har blivit ifrågasatta och kritiserats för sina förhållningssätt. Exemplet i deras forskning handlade om en lärare som kritiserade Donald Trump i sin undervisning och som motiverade sin kritik med värdegrunden. Lärarna i föreliggande studie har framfört samma kritik och motiverat den på samma sätt, det vill säga med hänsyn till värdegrunden. Exemplet som Reimers och Martinsson (2025) belyser tillsammans med att Sverigedemokraterna i olika forum driver frågan om att lärare aktivt försöker styra elever i en viss politisk riktning visar däremot att det finns en polariserad uppfattning. Utifrån resultatet för föreliggande studie går det

däremot inte att hävda att lärare i samhällskunskap aktivt försöker styra elever i en viss politisk riktning. Det enda fallet som det går att argumentera för sådan form av styrning är när lärarna bemöter åsikter som strider mot värdegrunden men annars ser lärarna det som sin uppgift att synliggöra och belysa olika politiska perspektiv och att det är upp till eleverna att forma sin egen uppfattning oavsett om lärarna intar ett neutralt förhållningssätt eller inte.

Även fast lärarna inte motiverar sitt förhållningssätt baserat på konsekvenser går det att se vissa likheter i lärarnas resonemang med den amerikanska forskningen. Beata motiverar sin strävan efter ett neutralt förhållningssätt med att hon inte vill att eleverna ska tro att hon bedömer dem utifrån deras politiska åsikter, vilket är en aspekt som även Hess och McAvoy (2009) lyfter fram. Hess och McAvoy (2009) menar att många elever kan vara rädda för att uttrycka sina åsikter om de tror att deras åsikter kan få negativa konsekvenser som en följd av att läraren inte delar deras åsikter. Beata menar att hon uppmanar eleverna till att uttrycka sina egna åsikter men att de behöver ha underbyggda argument för sin åsikt och att det är hur de argumenterar för sin åsikt som hon bedömer. Fabians förhållningssätt som utgörs av svag neutralitet och stark objektivitet förhåller sig väl till Journell (2016) som menar att lärare bör avslöja sina åsikter i enlighet med Foucaults tolkning av parrhesia. Om läraren är öppen med sina åsikter och presenterar den som en åsikt bland flera ges eleverna möjlighet att träna sig i kritiskt tänkande. Fabians förhållningssätt visar att han är tydlig med vad han tycker i politiska frågor men lägger samtidigt stor vikt vid att eleverna ska bilda sig sin egen uppfattning och är öppen med att hans åsikt kan kritiseras. Detta är en viktig aspekt enligt parrhesia som bygger på ömsesidigt utbyte och förtroende.

Hess och McAvoy (2009) visar att många elever vill veta vad deras lärare har för åsikter. Detta stämmer väl överens med resultatet för föreliggande studie då samtliga respondenter uttrycker att många av deras elever vill veta vad de röstar på och vad de tycker i olika frågor. Dessutom menar Hess och McAvoy (2014) att det finns fördelar och nackdelar med att lärare uppmuntrar elever till att utveckla en partipolitisk identitet. Resultatet i föreliggande studie visar att lärarna inte resonerar på ett liknande sätt. Lärarna uttrycker att de uppmuntrar eleverna till politiskt engagemang och inte minst engagemang för demokratin men att de inte ser det som sin uppgift att hjälpa eleverna att identifiera sig med ett visst parti. Lärarna betonar snarare att det är något som eleverna måste göra på

egen hand och att deras roll är att visa vad olika partier tycker i olika frågor och synliggöra olika perspektiv för eleverna.

Resultatet för studien korresponderar väl med forskningen om kontroversiella frågor i undervisningen. Larsson et al. (2025) redogör för olika strategier som lärare kan använda sig av när de diskuterar kontroversiella frågor med elever. Larsson et al. (2025) visar att lärare sällan använder sig av endast en strategi när de diskuterar kontroversiella frågor utan snarare anpassar lärare sin strategi utefter elevgrupp och undervisningssituation. Resultatet för föreliggande studie visar liknande mönster. Som tidigare beskrivits strävar majoriteten av lärarna efter ett neutralt förhållningssätt och gör didaktiska val därefter. Samtidigt visar resultatet att ett neutralt förhållningssätt inte innebär ett passivt förhållningssätt. Lärarna beskriver att de aktivt argumenterar emot eleverna för att pröva elevernas resonemang och synliggöra flera perspektiv i diskussionerna. Detta ligger nära den strategi som Larsson et al. (2025) beskriver som en provocerande strategi. Carl beskriver hur han försöker vara provocerande i diskussioner för att eleverna ska pröva sin egen hållning i argumenten de framför. Gabriella och Emma beskriver sig själva som djävulens advokat när de iklär sig olika roller i diskussioner vilket Rydberg (2018) beskriver som en strategi där lärare intar rollen som elevernas fiktiva meningsmotståndare. Resultatet för studien ligger även nära den strategi som Larsson et al. (2025) kallar för den normerande strategin. Lärarna beskriver att de inte kan förhålla sig neutrala i mötet med antidemokratiska åsikter eller uttryck som strider mot skolans värdegrund.

8. Slutsats och vidare forskning

Studien visar att lärare i samhällskunskap har olika förhållningssätt till sina egna åsikter när de undervisar om politik. Det mest framträdande förhållningssättet i studien är ett neutralt förhållningssätt vilket innebär att läraren inte vill visa sina åsikter för eleverna men att det även finns lärare som är öppna med sina politiska åsikter. Utifrån förhållningssätt gör lärare olika didaktiska val men oavsett om läraren är neutral eller öppen med sina egna åsikter betonar lärarna vikten av att de inte vill påverka eleverna och att eleverna behöver bilda sina egna uppfattningar och åsikter. Studien visar även att lärare oavsett förhållningssätt aldrig kan förhålla sig neutrala till värdegrunden men att det är i dag många gånger svårt att avgöra hur vissa politiska aktörer förhåller sig till värdegrunden. Således blir det många gånger en fråga som respektive lärare behöver ta ställning till huruvida vissa politiska aktörer är förenliga med värdegrunden eller inte.

Som tidigare beskrivet är lärares förhållningssätt till sina politiska åsikter i undervisningen ett relativt utforskat område i en svensk kontext. Således är det initiala förslaget att området ska utforskas ytterligare utifrån olika infallsvinklar. Föreliggande studie har studerat frågan utifrån lärarnas perspektiv, således är ett naturligt förslag att frågan även ska studeras utifrån elevernas perspektiv. Föreliggande studie är en kvalitativ intervjustudie där resultatet enbart bygger på respondenternas egna berättelser utifrån mina frågeställningar. Jag som skribent har ingen anledning att tro att respondenterna inte talade sanning vid intervjutillfällena men faktumet kvarstår att resultatet enbart bygger på respondenternas egna utsagor. Således bör vidare forskning möjligen ta sig an forskningsområdet utifrån en annan vinkel där lärare studeras genom klassrumsobservationer. Problemformuleringen för föreliggande studie lämpar sig särskilt väl för samhällskunskapsämnet mot bakgrund av att det är lärare i samhällskunskap som primärt undervisar om politik. Samtidigt går det att överföra problemformuleringen till andra ämnen som berör kontroversiella frågor i undervisningen. Lärare i historia och religion behöver också på något sätt förhålla sig till sina egna åsikter och hur de eventuellt tar sig uttryck i undervisningen är relevant att studera. Att enbart studera lärare som är politiskt engagerade eller har haft ett politiskt engagemang är också ett sätt att bygga vidare forskningen på. Resultatet för föreliggande studie indikerar trots allt att lärare som har eller har haft ett politiskt engagemang tenderar att anamma ett annorlunda förhållningssätt i förhållande till lärarna som inte varit politiskt engagerade.

9. Referenslista

Brinkmann, S. (2024). *Kvalitativa intervjuer: Samtalskunskap genom forskningsintervjuer*. Studentlitteratur.

Bryman, A., Clark, T., Foster, L., & Sloan, L. (2025). *Samhällsvetenskapliga metoder* (4. uppl.). Liber.

Denscombe, M. (2018). *Forskningshandboken: För småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna* (4. uppl.). Studentlitteratur.

Geller, R. C. (2020). "I Can't Just Let Those Things Stand": How Social Studies Teachers Make Sense of Political Disclosure, Classroom Safety, and Controversial Issues in Contentious Times [Doktorsavhandling, University of California]. eScholarship.org. <https://escholarship.org/content/qt2pd7v6c0/qt2pd7v6c0.pdf>

Geller, R. C. (2020). Teacher political disclosure in contentious times: A "responsibility to speak up" or "fair and balanced"? *Theory & Research in Social Education*, 48(2), 182–210. <https://doi.org/10.1080/00933104.2020.1740125>

Hess, D. E., & McAvoy, P. (2014). Should Teachers Help Students Develop Partisan Identities? *Social Education*, 78(6), 293-297.

<http://proxy.library.ju.se/login?url=https://www.proquest.com/trade-journals/should-teachers-help-students-develop-partisan/docview/3155754656/se-2>

Hess, D. E., & McAvoy, P. (2009). To Disclose or Not to Disclose: A Controversial Choice for Teachers. I D. E. Hess (Red.), *Controversy in the classroom: the democratic power of discussion* (s. 97-110). Routledge.

Interpellation 2022/23:356. *Objektiv och neutral undervisning i Sveriges skolor*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/interpellation/objektiv-och-neutral-undervisning-i-sveriges_ha10356/

Jakobsson, S. (2016, 1 september). "En lärare ska vara partipolitiskt neutral". *Svenska Dagbladet*. <https://www.svd.se/a/E5xPK/en-larare-ska-vara-partipolitiskt-neutral>

- Journell, W. (2016). Teacher Political Disclosure as Parrhēsia. *Teachers College Record: The Voice of Scholarship in Education*, 118(5), 1-36. <https://doi.org.proxy.library.ju.se/10.1177/016146811611800508>
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun* (3. uppl.). Studentlitteratur.
- Larsson, A., Ledman, K., & Lindmark, T. (2025). Controversial issues in Swedish citizenship education: Teachers' strategies. *Citizenship, Social and Economics Education*, 24(2-3), 169-181. <https://doi.org/10.1177/14788047241309555>
- Ljunggren, C., & Unemar Öst, I. (2010). Skolors och lärares kontrovershantering. I *Skolor som politiska arenor: Medborgarkompetens och kontrovershantering* (Analysrapport till 345). Skolverket. <https://www.skolverket.se/sok-publikationer/publikationsserier/ovrigt-material/2010/skolor-som-politiska-arenor.-medborgarkompetens-och-kontrovershantering>.
- Motion 2016/17:5. *Partipolitiskt neutrala lärare*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/motion/partipolitiskt-neutrala-larare_h4025/
- Nygren, T. (2009). *Erfarna lärares historiedidaktiska insikter och undervisningsstrategier*. [Licentiatuppsats, Umeå universitet]. DiVA. <https://uu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A845965&dswid=-3563>
- Orrenius, N. (2005, 16 oktober). Sparkad för sina åsikter. *Sydsvenskan*. <https://www.sydsvenskan.se/nyheter/sparkad-for-sina-asikter/>
- Reimers, E., & Martinsson, L. (2026). School knowledge and teacher authority – politicisation and depoliticisation of compulsory education instigated by a right-wing nationalist parental intervention. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 47(1), 42–53. <https://doi.org/10.1080/01596306.2025.2491384>
- Rydberg, C. (2018). *Didaktiska dilemman i undervisning utifrån samhällsdilemman* [Licentiatuppsats, Malmö universitet]. DiVA. <https://mau.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1404524&dswid=-4418>

Skolverket. (2025). *Kontroversiella frågor*.

<https://www.skolverket.se/kompetensutveckling/stod-i-arbetet/kontroversiella-fragor>

Skolverket. (2025). *Läroplan för gymnasieskolan: Lgy 25*.

[https://www.skolverket.se/download/18.4cb468a3193deb60ded258f9/1738333348252/L%C3%A4roplan%20Gy25%20-%20Gymnasieskolan%20\(002\).pdf](https://www.skolverket.se/download/18.4cb468a3193deb60ded258f9/1738333348252/L%C3%A4roplan%20Gy25%20-%20Gymnasieskolan%20(002).pdf)

Tryggvason, A. (2015). Politiska frågor i klassrummet. I C. Ljunggren, I. Unemar Öst, & T. Englund (Red.), *Kontroversiella frågor: Om kunskap och politik i samhällsundervisningen* (s. 61–76). Gleerups.

Vetenskapsrådet. (2024). *God forsknings sed 2024*.

<https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2024-10-02-god-forsknings-sed-2024.html>

Öberg, J. (2019). *Samhällskunskap från styrdokument till undervisning: Tjugo lärare ramar in vad som påverkar deras praktik* [Doktorsavhandling, Jönköping University]. DiVA. <https://hj.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1306305&dswid=9183>

Bilagor

Bilaga 1:

Samtyckesblankett

Hej!

Jag studerar till ämneslärare mot gymnasieskolan med ämneskombinationen samhällskunskap och historia. Jag ska nu under våren skriva mitt examensarbete i samhällskunskap som kommer att handla om hur lärare förhåller sig till sina personliga åsikter i undervisningen om politik. Syftet med studien är att förutsättningslöst undersöka hur lärare i samhällskunskap resonerar om deras förhållningssätt till de personliga åsikterna i undervisningen om politik. Studiens syfte är inte att ta ställning eller på något sätt framhäva att det ena eller det andra förhållningssättet är att föredra. Studiens intresse ligger enbart i att ta del av olika lärares utsagor och presentera de förhållningssätt som framkommer vid intervjuerna.

Jag skulle vara tacksam om du kunde tänka dig att vara med i studien. Materialet för studien kommer att samlas in genom intervjuer med verksamma lärare i samhällskunskap på gymnasiet. Längden för intervjuerna beräknas vara ca 30 minuter och intervjuerna kommer att spelas in och transkriberas.

Allt inspelat material kommer att avidentifieras. Dessutom kommer materialet att förvaras på ett säkert sätt och inga obehöriga kommer att kunna komma åt det. Materialet kommer enbart att användas för studien.

Deltagandet är frivilligt och du har rätt att avbryta ditt deltagande när som helst och utan att ange någon anledning.

Om du har några frågor om studien, hör gärna av dig till mig.

Hälsningar

Gustav Skeppstedt

Kontaktuppgifter

Skgu21in@student.ju.se

073 960 91 90

Genom att skriva under här nedanför intygar du att du tagit del av informationen.

Accepterar du att delta i studien?

1. *Ja, jag har tagit del av ovanstående information och accepterar att delta i studien.*

Om du deltar i studien, godkänner du att dina personuppgifter behandlas för utbildningsändamål i enlighet med ovanstående information?

2. *Ja, jag har tagit del av ovanstående information och godkänner att mina personuppgifter behandlas för utbildningsändamål i enlighet med ovanstående information.*

Om du deltar i studien, godkänner du att dina personuppgifter behandlas för forskningsändamål i enlighet med ovanstående information?

3. *Ja, jag har tagit del av ovanstående information och godkänner att mina personuppgifter behandlas för forskningsändamål i enlighet med ovanstående information.*

Namnteckning:

Namnförtydligande:

Bilaga 2:

Intervjuguide

Lärarens egen bakgrund

- Hur länge har du jobbat som lärare?
- Vilka årskurser undervisar du i och vilket/vilka program undervisar du på?
- Är du på något sätt politiskt engagerad eller har en tydlig partipolitisk/ideologisk övertygelse? Du behöver inte säga vad i så fall utan det räcker att enbart säga att du är politiskt engagerad eller har en politisk övertygelse.

Undervisning

- Hur undervisar du om politik? Vad fokuserar du på i undervisningen om politik? Gör du några särskilda didaktiska överväganden när du undervisar om detta?

- Hur förhåller du dig till dina personliga åsikter i undervisningen om politik?
Varför har du det förhållningssättet?
- Hur anser du att lärare i samhällskunskap bör förhålla sig till sina egna åsikter i undervisningen om politik?
- Hur tänker du om begreppen saklighet och allsidighet i undervisningen om politik?
- Är det något som du finner särskilt utmanande i att undervisa om politik?

Elever

- Hur bemöter du elever som uttrycker åsikter som avviker från dina åsikter? Hur bemöter du elever som uttrycker åsikter som överensstämmer med dina åsikter?
- Hur tror du att lärare påverkar elever utifrån olika förhållningssätt till de personliga åsikterna i undervisningen?

Kollegor och andra exempel

- Har du hört eller kanske sett några exempel på andra förhållningssätt?
- Skulle du säga att dina kollegor har ett liknande förhållningssätt som dig eller kan ni skilja er åt i synen på detta?